

הדף היומי בבלי: מסכת בבא בתרא דף ס"ז
הדף היומי בהלכה: סימן ר"ח מסעיף ט' עד סעיף י'
המוסר היומי: שם עולם פרק א' אך באיזה ענין' עד פרק ב'

לוח
לימוד
יומי

שלושים יום קודם הרגל דורשים בהלכות החג

הלכות וענייני הרגל מתוך ביאורים ומוספים משנ"ב בהוצאת דרשו

האם ניתן לבדוק את החמץ לאור פנס?

חכמינו ז"ל תיקנו לבדוק בליל י"ד בניסן את המקומות שמכניסים בהם חמץ במשך השנה - לאור הנר, משום שבכך ייבדקו גם המקומות המוסתרים והמקומות שקשה לבדוקם בראייה רגילה. לדעת פוסקים רבים ניתן לבדוק גם לאור פנס חשמלי, אם הוא דק ומאיר כראוי במקומות הנ"ל, ואינו מסנוור; ורבים חולקים, ויש שהורה לכתחילה להחמיר בכך. אך לענין אור החשמל הרגיל שבחדרי הבית - דעת פוסקים רבים שניתן להותירו דלוק בעת הבדיקה. [שו"ע תלא, א; ביאורים ומוספים דרשו, 6]

מה השתנה בזמננו בנוגע למנהג הנחת עשרת פתיתי החמץ לפני הבדיקה?

מנהג קדום מימות הראשונים, להניח פתיתי חמץ לפני בדיקת החמץ בליל י"ד בניסן, ערב פסח. יש אומרים שנהגו כן כדי שיהיה ברשות כל אדם חמץ שאותו יצטרך לבער למחרת, וכשיבערו - יזכור גם לבטל בלבו ולהפקיר את כל החמץ שברשותו; ויש אומרים שנהגו כן כדי שמציאת החמץ תדרבן את הבודק לחפש היטב, שמא ימצא חמץ נוסף. ועל פי דברי האריז"ל יש להניח עשרה פתיתים, וכן המנהג. ועוד נהוג שאחרים מטמינים את פתיתי החמץ והבודק מחפשם בעת בדיקתו, ואכן, יש אומרים שאם הבודק יודע את מיקומם אין בדיקתו נחשבת כבדיקה; אך יש הסוברים שאף הבודק עצמו רשאי להניחם. ובכל מקרה, חשוב לזכור כי המצוה היא לבדוק בכל מקום, וכפי שכתב אחד מהאחרונים - שבדיקה קלה למציאת פתיתי החמץ בלבד אינה בדיקה, וברכתה לבטלה.

יש אומרים כי בזמננו שאין מצויים 'חורים וסדקים' בבתים כפי שהיו מצויים בזמן חז"ל, וגם מנקים באופן יסודי את כל המקומות שמכניסים בהם חמץ - פטורים המקומות הנקיים מבדיקת חמץ, ועל כן אם ניקו את כל הבית ביסודיות, חובה להניח פתיתי חמץ טרם הבדיקה, ואם לא הניחום אין לברך על הבדיקה. ויש חולקים וסוברים שגם מקומות שניקו כראוי חייבים בבדיקה, ולדעתם ניתן לברך על הבדיקה בבית נקי אף אם לא הניחו בו פתיתי חמץ. [שו"ע תלב, ב, ומשנ"ב יג, ושעה"צ יב; ביאורים ומוספים דרשו שם, 17-19]

מה מברכים על מאפה העשוי מקמח היטה וקורנפלור?

תבשיל או מאפה העשויים מקמח דגן המעורב בקמח תירס (- קורנפלור), קמח תפוחי אדמה, או כל קמח אחר, ומורגש בהם טעם הדגן - ברכתם 'מזונות', וכשמדובר בפת - 'המוציא'. אולם, בנוגע לברכה אחרונה, כיון שאין חיוב ברכה אחרונה אלא באכילת 'כזית' (17-50 סמ"ק, לשיטות השונות) במשך זמן של 'כדי אכילת פרס' (2-4 דקות), אין לברך ברכת המזון ו'על המחיה' אלא כאשר הכמות היחסית של הדגן - והנוזלים הנדרשים לגיבולו - מתוך הכמות הכוללת שאכל בכדי אכילת פרס, היא 'כזית'. ואם אכן לא היה כזית דגן במה שאכל - יברך 'בורא נפשות'; אלא אם כן מדובר בפת, שאז נחלקו הפוסקים אם יברך 'על המחיה' או 'בורא נפשות'. [שו"ע ט, משנ"ב מג, מה, מז, מח ורמט, שעה"צ מה-מו, וביה"ל ד"ה מברך; ביאורים ומוספים דרשו, 37-38; וראה ביה"ל ד"ה ערב וד"ה ואחריו]

אתה אוכל עוגה - על איזו כמות תברך 'על המחיה'?

כאמור, על תערובת של קמח דגן עם קמח אחר, מברכים 'על המחיה' רק כאשר יש כזית דגן בכמות הכוללת שאכל ממנה בכדי אכילת פרס. וכאמור, רק נוזלים הנדרשים לגיבול הקמח, נחשבים כקמח עצמו ומצטרפים לחישוב שיעור 'כזית'. ויש שכתבו כי כלל זה אינו אמור בתערובת של שני קמחים בלבד, אלא בכל תערובת שהיא של מיני דגן עם מינים אחרים. ורבים נהגו שלא לדבריהם, ומברכים 'על המחיה' על עוגות ועוגיות אף כשהכמות היחסית של הקמח אינה מאפשרת אכילת כזית בכדי אכילת פרס; ויתכן שטעם הדבר משום שבניגוד לקמחים אחרים, יתר התוספות בתערובת מטרותן לשפר את טעם הדגן ובטלה אליו. ובמשנה ברורה כתב שלכתחילה יש להחמיר; וכן הורו פוסקי זמננו, שיש לאכול מתערובת כזו בכדי אכילת פרס כמות המכילה כזית דגן. [משנ"ב מח; ביאורים ומוספים דרשו, 41]

איזו ברכה אחרונה מברכים על עוגת 'קרם שניט'?

הנדון האמור לעיל בנוגע לתערובת של מיני דגן עם מינים אחרים, הוא רק באופן שכל מרכיבי התערובת עשויים כמקשה אחת, כגון בעוגה בחושה (- 'טורט'). אולם, כשיש חלקים בתערובת שאינם מקשה אחת עם הדגן, כמצוי בעוגות שונות עם מילוי, ולדוגמה - עוגת 'קרם שניט', וכן במקרה שחלקי התערובת לא נאפו ולא התבשלו יחד, וכגון שבאי 'ביסקוויטים' שערב אותם ב'לֶבֶן' - הגם שהברכה הראשונה על תערובת זו היא 'מזונות', אם לא אכל 'כזית' מחלק הדגן לבדו ב'כדי אכילת פרס', לכל הדעות אינו מברך 'על המחיה'; ובמקרה כזה, אם אכל 'כזית' מכלל התערובת, יברך 'בורא נפשות'. כמו כן - כאמור לעיל לענין תערובת קמחים - אין מברכים 'מזונות' ולא 'על המחיה' על כל תערובת שהיא, אלא כשמורגש בה טעם הדגן. [משנ"ב מט; ביאורים ומוספים דרשו, 40-41]

אתמול למדנו

- לדעת כמה ראשונים, וכן פסק בשולחן ערוך, מלבד חמשת מיני דגן ואורז אין מין נוסף שברכתו 'מזונות'. אולם, לדעת ראשונים רבים, ישנם מינים נוספים המזינים כמיני דגן וברכתם 'מזונות'.
- מאפה המיוצר מקמח שאינו מחמשת מיני דגן, כגון קמח תירס (- קורנפלור) וקמח תפוחי אדמה - ברכתם 'שהכל'. ואף פת העשויה מקמחים אלו, ברכתה 'שהכל'.
- תפוח אדמה ברכתו 'האדמה'. ויש שנהגו לברך עליו 'שהכל'. ויש מפוסקי זמננו שכתב שלמעשה אין לחשוש כלל למנהג זה, ויש לברך על תפוחי אדמה 'האדמה'.

מחר נלמד

- האם אומרים "ועל הכלכלה" בחתימת ברכת 'על המחיה'?
- אכלת תמרים מחו"ל וענבים מארץ ישראל - כיצד תחתום את ברכת 'על העץ'?
- מדוע מנהג האשכנזים שלא לומר על מיני דגן מארץ ישראל "ועל מחיתה"?